

Norske Krigsleksikon (Lappelen)
1940-1945

PRISEDOM

110261

oppgave å nyordne avisene i Norge. Gjennom flere lover, først og fremst Lov om utgivelse av trykt skrift av 26.2.1942, kunne Pressedirektoratet nedlegge en avis, fjerne redaktøren eller andre i en avis og innsette nye folk.

Bla. disse avisene ble nyordnet på denne måten: Stavanger Aftenblad, Stavangeren, Aftenposten, Fredrikstad Blad, Østlendingen, Tønsbergs Blad, Varden, Porsgrunns Dagblad, Bergens Tidende, Morgenavisen, Sunnmørsposten, Adresseavisen, Lofotposten, Tromsø, samt en rekke mindre aviser.

Ved lov av 25.1.1943 om gjennomføring av alminnelig nasjonal arbeidsinnsats ble det ytterligere gitt adgang til å stanse aviser, ut fra argumenter om å frigjøre arbeidskraft og avlaste papirsituasjonen. Pressedirektoratet forlangte at aviser ble slått sammen, helst under et nytt og apolitisk navn. F.eks. gikk Folkets Røst (A) i Askim inn i Øvre Smaalenene (uavh.) i 1942, ble trykt i Sarpsborg Arbeiderblad og kalt Den nye Tid. Akershus Arbeiderblad og Akershus (H) ble i 1943 til Nedre Romerike. Hamar Arbeiderblad og Hamar Stiftstidende (H) ble slått sammen til Hedemarkingen i 1943.

Pressedirektoratets direktør var under hele krigen Anders Beggertud.

Se også: *arbeiderpressen; Beggertud, A.; norsk presse; Presseabteilung.*

Litt.: Hjeltnes, G.: *Avisoppjøret etter 1945*, 1990.

GHJ

Prinsesse Ragnhild. S/S, se *Hurtigruten*.

prisedom, beslag av skip og last i henhold til folkerettens prisrettsregler, ble på flere måter aktuelt under Tysklands okkupasjon av Norge. Tyskerne var til å begynne med usikre på om tysk priserett kunne gjøres gjeldende her i landet. Spørsmålet var om Tyskland og Norge var i krig. I en domsavgjørelse 4.10.1940 slo priseretten i Hamburg fast at det hersket krigstilstand mellom Norge og Tyskland 9.4.1940. Tyskerne erklærte omgående at de ville prisedømme ikke bare de 33 skipene som lå i Norge med kontrabandelast bestemt for alliert havn, men hele hjemmeflåten. Rederne skulle foreløpig få beholde skipene mot å undertegne et dokument hvor man anerkjente tyskernes rett til å prisedømme skipene når de ville. En rekke norske skipsfartsinstanser ble nå brakt inn i saken på norsk side, også den kommissariske statsråd, Kjeld Stub Irgens, i Sjøfartsdep. Det norske

standpunktet var at grunnlaget for prisedømming manglet. Det var ikke krig mellom Norge og Tyskland 9.4. Irgens fikk tyskerne til å trekke skrevet av 5.10. tilbake, men trusselen om prisedømming sto fortsatt ved lag. Våren 1941 satte Irgens sin stilling inn på å hindre tysk overtakelse av hjemmeflåten. Samtidig la man opp til en uthalingsteknikk. Først 28.4.1944 ble saken avgjort ved at Overpriseretten i Hamburg slo fast at tysk priserett kunne utøves i norske farvann 9.4.1940. Men dommen kom så sent i krigen at tyskerne hadde andre ting å tenke på enn prisedømming av den norske hjemmeflåten.

Også oppbrakte skip tilhørende den norske uteflåten ble dømt av den tyske Prisenhof i Hamburg. Domstolen påberopte seg de første årene konsekvent krigstilstanden mellom Norge og Tyskland som grunnlag. Rederne søkte ved sine advokater å så tvil både om tidspunktet for krigstilstandens inntreden, og om hvorvidt den fremdeles, etter våpennedleggelsen i Norge 10.6.1940, varte ved. Domstolen fastslo igjen og igjen at krigstilstand hersket mellom de to land siden 9.4.1940. En spesielt grundig domsbegrunnelse fra oktober 1941 (*Solglimt og Pelagos*) ble også referert i norsk presse, og utløste sterke reaksjoner i NS-ledelsen, som holdt på at noen krigstilstand ikke forelå. Også Terboven tok saken opp, og nyttet den til igjen å åpne strid med den tyske marine. Hitler avgjorde selv saken 24.1.1942. Premissene skulle endres i neste instans slik at for fremtiden skulle krigstilstanden ikke nyttes som grunnlag for prisedømmer. Men selve beslaget sto ved lag. Samtidig kom Hitler Quisling i møte ved å godta dennes forslag om at norske skip som enten vendte hjem, eller til aksemaktenes eller nøytrale havner ikke skulle beslaglegges. Dette, sammen med at tyskerne ikke prisedømte den norske hjemmeflåten, tok Quisling til inntekt for sin oppfatning om at det reelt, de facto, ikke hersket krigstilstand mellom hjemlandet Norge og Tyskland.

Prisedømmingen av den norske uteflåten fortsatte med den endrede begrunnelse resten av krigen.

Se også: *hjemmeflåten; Irgens, K.S.; krigstilstanden Norge-Tyskland; kvarstadbåtene; Schreiber, R.; statsakten; Trondheimsavtalen.*
Litt.: Thowsen, A.: *Den norske Krigsforsikring for Skib 1935-1985*, bd. 1, 1988, Boehm, R.: *Norwegen zwischen England und Deutschland*, 1956, Hartmann, S.: *Nytt lys over kritiske faser*, 1965.

AT/OVA